

ANMELDELSER

CONSTANCE CLASSEN, DAVID HOWES & ANTHONY SYNNOTT: *Aroma: The Cultural History of Smell*. London & New York: Routledge 1994. 248 sider. ISBN 0-415-11472-1 hardback, pris £37.50. ISBN 0-415-11473-X paperback, pris £12.99.

Denne bog er skrevet af tre antropologer fra Concordia Universitetet i Montreal i Canada. De skriver i introduktionen, at bogen søger at: „consolidate the work on smell in different fields, including history, sociology and anthropology...as well as integrating relevant data from a wide range of other sources, with the purpose of providing a historical and cross-cultural account of beliefs and practices concerning smell. *Aroma*, indeed, offers the first comprehensive exploration of the cultural role of odours in different periods of Western history up to and including the present, and in a wide range of non-Western societies.“ (s. 5).

Aroma er inddelt i tre afsnit. Det første, „In search of lost worlds“ (s. 13-92), er en selektiv historisk gennemgang, der følger brugen af dufte i den vesteuropæiske tradition, fra antikken over middelalderen til moderne tider. Det andet afsnit, „Explorations in olfactory difference“ (s. 95-158), fremstår som et etnografisk kompendium over brugen af dufte i en lang række ikke-vestlige kulturer. Det tredje afsnit, „Odour, power and society“, er en ret kort fremstilling af lugtens rolle i et par ideologier (f.eks. nazismen), i moderne erfaringer (skrifter om Auschwitz) samt i den nutidige forbrugskultur.

En anden rimelig ny udgivelse om lugte er Annick Le Guérens bog *Scent: The Mysterious and Essential Powers of Smell* (oversat fra fransk af Robert Miller, Turtle Bay Books, N.Y. 1992). Denne bog gør det muligt at foretage en lærerig komparativ analyse af Classen et al.s udgivelse *Aroma*. Forfatteren Le Guérens, der har en doktorgrad i kulturanthropologi fra Sorbonne, repræsenterer klart en fransk til-

gang til emnet, hvilket kommer tydeligt frem, når hendes bog sidestilles med *Aroma*, der er skrevet i en markant anglo-nordamerikansk akademisk stil. Le Guérens deler sin bog i fire afsnit. Første del (s. 3-38) undersøger lugtens muligheder for at frastøde og tiltrække, dens brug i magi og religion, samt videnskaben og folkløren om lugt i forførelsen. Det andet afsnit (s. 39-108) behandler sammenhænge mellem lugt og sygdomsopfattelser, pest og efterfølgende lægende virkninger. Det tredje afsnit (s. 109-140), med undertitlen „Blood and Incense“, graver i det tætte forhold mellem de førnævnte størrelser i de gamle ægypteres, jøders og aztekers offeritualer. Det fjerde del (s. 141-204), „The Philosophical Nose“, tilstræber at præsentere de måder, på hvilke vestlige filosoffer har betragtet den mest udtrykksfulde af vore sanser. *Scent* slutter med en række eksempler på brugen af lugt i psykiatrien (psykosens lugt), i medicinsk ætologi („Alzheimer's disease may be caused by a substance carried to the brain through the olfactory canals“ (s. 217)) og i rumforskningen.

I modsætning hertil er de afsluttende bemærkninger i *Aroma* koncentreret om, hvad forfatterne kalder „The aroma of commodity“ (s.180). Deres ærinde er de kunstige lugte i parfumeindustrien og kommercialiseringen: „The question is, will smell, seduced by an endless procession of olfactory simulcra, succumb to its postmodern fate, or will it - ever elusive - transcend its postmodern categorizations to remind us of our organic nature and even hint at the realm of the spirit“ (s. 205). Man undrer sig, når man har læst hele bogen, men specielt efter det sidste afsnit, hvor megen indflydelse den tak, der udtrykkes på side vii, har haft: „Our research was funded in part by the Olfactory Research Fund, New York...“. Forfatterne undlader at fortælle os, at Olfactory Research Fund er den stærke amerikanske parfumeindustri's finansielle institution. Hvilken del af forskningen blev betalt af parfumeindustrien? Bider hunden den hånd, som giver den mad? Kan læseren stole på for-

fatterne, når de udtaler: „The opinions expressed in this book are, of course, entirely our own“ (s. vii)?

Lige fra bogens begyndelse og ihukommende Le Guéer – hvis bog står i *Aromas* litteraturliste – vækker den svulstige Madison Avenue-sprogtype den opmærksomme læsers skepsis. I introduktionen hævder de at være „the first“, hvilket, så vidt jeg kan afgøre, ikke er sandt. Det sidste tiår har frembragt mængder af fremragende – specielt historiske studier – om lugte. *Fragrance* af Edwin T. Morris (Greenwich, Ct. 1984) er et førsteklases eksempel. Denne titel såvel som mange andre findes ikke i *Aromas* litteraturliste, og samtidig kan man spørge sig selv, hvordan forfatterne kunne undlade at læse klassikere som Eugene Rimmel: *The Book of Perfumes* (London, 1865), der endda er skrevet på deres eget modersmål. Sammenlignet med de historiske beskrivelser i de to fornævnte bøger og ligeledes den, der findes i *Scent*, er den historiske gennemgang i *Aroma* nogenlunde på højde med en andenaars studerende skriverier.

Le Guéers *Scent* begynder med duftens magi som et universelt træk ved menneskelig kultur. Ved hjælp af en forfinet, eklektisk, filosofisk sans leder Le Guéer læseren ind i en fascinerende præsentation af antropologiske eksempler fra Mikronesien, Ny Guinea og tunesiske beduiner, hvilket fører hende frem til at fokusere på de lugtudtryk, man finder i den vestlige civilisation. Selv når man læser den engelske oversættelse genkender, nærmest lugter (!), man noget umiskendeligt fransk i hendes argumentationsmåde, som bryder overtalelsesevnenes grænser.

I modsætning hertil begynder *Aroma* med en spørgeskemaundersøgelse. Det anglo-nordamerikanske samfundsvidenskabelige mindreværds-kompleks udtrykkes i den nærmest maniske brug af kvantitative data uden hensyntagen til deres relevans eller gyldighed for argumentationen. „A survey conducted by Anthony Synnott at Montreal's Concordia University asked 270 students and professors to comment on the role of smell in their lives. The question, 'What are your favourite smells?' elicited a wide range of responses.“ (s. 1). Forfatterne fokuserer på forskellighed frem for at søge efter en fællesnævner.

Det andet afsnit i *Aroma*, „Explorations in olfactory difference“, repræsenterer den anglo-nordamerikanske antropologis stærke side, nemlig den feltarbejdsbaserede mono-

grafi. Inden for dette afsnits 63 sider beskrives 32 forskellige kulturer og deres respektive lugtsystemer, eller „cosmologies“ som Classen et al. kalder dem. Lugtklassifikationer blandt suya-indianerne i Brasilien, serer ndut i Senegal, kineserne og 29 andre kulturer bliver sammenlignet og modstillet i et sandt informationspotpourri. I stedet for at præsentere én kultur af gangen, har forfatterne valgt at hoppe frem og tilbage på en måde, jeg bedst kan sammenligne med tv-serien Hill Street, hvor man frem for at koncentrere sig om en historie, klipper mange fortællinger sammen på en slags kludetæppefacon. „Our objective has been to be comprehensive rather than exhaustive.“ (*Aroma*, s. 9). Men den dårlige organisering af de mange empiriske eksempler gør det umuligt for læseren at få en sammenhængende læsning. I modsætning til Le Guéer, som i sine kultursammenligninger holder en enkelt stil, overvælder Classen et al. deres læsere med en hulter til bulter-bunke af eksempler, der resulterer i en kakafoni af indtryk, som læseren bagefter har svært ved at holde ude fra hinanden.

Måske som følge af en eller anden underbevidst indflydelse fra sponsorerne i parfumeindustrien er undertitlerne i det andet afsnit præget af kunstige reklameslogans så som: „Do Yams Have Noses: The Odors of Hunting and Gathering“ (s. 149). Generelt er sproget i *Aroma* pysse-nysseligt og afspejler en klar forkærlighed for tegneserie- og fjernsynsjargon, hvilket er upassende for et antropologisk værk. Et eksempel: „The inhabitants of the South Pacific island of Nauru, for their part, believe that by drinking a perfume potion of scented coconut milk, one's body and breath will become irresistibly fragrant.“ (*Aroma* s. 125, original fremhævning). Den ironiske tone i denne informative udtalelse er rædselsfuld. For det andet, så ville ens krop og ånde blive velduftende ved at drikke denne blanding. Det er ikke kun noget som nauruerne tror. Le Guéer beskriver det samme folk (*Scent*, s. 17), men opretholder en helt klar respekt i sin beskrivelse, medens Classen et al. generelt virker nedsættende.

Den insisteren på forskellighed frem for fællestræk, som jeg ovenfor har nævnt, er en svaghed som Classen et al. forfalder til i deres analytiske metode, her belyst gennem et citat fra et underafsnit med titlen „A Laugh of Jasmims: The Aesthetics of Smell“ (*Aroma*, s. 124): „Yet what is experienced as fragrant va-

ries greatly from one culture to another. The cattle-raising Dassanetch of Ethiopia, for example, find nothing more attractive than the odour of cattle, a scent which carries notions of fertility and social status for them. Dassanetch men, consequently, decorate themselves with cattle bones and hides and even wash their hands with cattle urine, as well as smearing their bodies with cow manure" (ibid.). Der står 'bvadr' skrevet mellem linjerne. Men Classen et al. virker uvidende om, at parringssekreter fra bjergløver og andre fækale og urinale lugte er ingredienser i Vestens masseproducerede parfumer. I de rigtige doser kan disse lugte forekomme indbydende såvel for parisere som for montrealere. Sådanne lugte kan måske være universelle konstanter. Men denne mulige konklusion er på forhånd udelukket via metoden, der bekræfter forskellighed, som Classen et al. benytter. Selv lugten af løg blandt dogonfolket i Mali (ibid.), som forfatterne latterliggør, kan måske være passende for dogon folkets kropslugt og dermed opnå en parfumelignende funktion. Løg kommer i forskellige sorter, hvilket forfatterne slet ikke tager højde for i deres alt for overfladiske behandling af emnet. Den ekstremt kulturbundne tilgang hos forfatterne, som må siges at være utilgivelig i en antropologisk kontekst, fjerner kraften i det ellers så stærke potentiale, det omfattende etnografiske materiale frembyder.

Classen et al. gør en dyd ud af fra start til slut at præsentere sig selv og deres resultater som canadiske. Inden for en canadisk kontekst er der dog flere punkter som må påtales. For det første, bor og arbejder de i et officielt to-sproget land, i den fransktalende by, Montreal, men den minimale franske indflydelse på deres bog er bemærkelsesværdig. Ligeledes kan man kun beklage det suspekterede fravær af andre forfattere, herunder Canadas store engelsktalende tænker, Marshall McLuhan, der for en række år siden leverede en glimrende beskrivelse af lugt i bogen *Understanding Media* (New York 1967). Uheldigvis er *Aroma* præget af det had-kærligheds-forhold, som canadiere, specielt de engelsktalende, nærer til USA. Frem for at opfatte sig som uafhængig, har engelsktalende canadiere en tendens til at inkludere sig selv i Nordamerika, når de har lyst til det, medens de eksempelvis, når de er i udlandet, bærer et Ahornsflag for at vise deres canadiskhed. Ligesom Classen et al. støtter de 'colour' på den britiske måde, når de

manifesterer uafhængighed, og 'color', når de føler sig nordamerikanske. Under indflydelse af den økonomiske bistand fra The Olfactory Foundation bliver tendensen til at lefle for amerikanismerne fuldstændigt overdrevet, og sproget i *Aroma* relegerer enhver akademisk ambition til et tv-serie-niveau. Form og indhold er forbundet.

Som jeg har vist, er Le Guérrers *Scent* en fransk bog, mens Classen et al.s *Aroma* er anglo-canadisk. Men under den kulturelle fernis findes en dybere fundamental skelnen på et epistemologisk niveau, hvor *Scent* tilhører antropologien, mens *Aroma* fremstår som et etnologisk øvelsesstykke. Forskellen er signifikant. Vive la différence!

Joel Leonard Katz
Antropolog og forfatter
København

PHILIP EDWARDS: *The Story of the Voyage. Sea Narratives in Eighteenth-Century England.* Cambridge, New York & Melbourne: Cambridge University Press, 1994. Cambridge Studies in Eighteenth Century English Literature and Thought 24. 244 sider. ISBN 0-521-41301-X hardback, pris £35.00.

Det lover ikke godt når man begynder med indledningen til denne bog. At der vitterlig er blevet skrevet overordentlig mange – formentlig omtrent et par tusinde – beretninger om rejser til søs i England i det 18. århundrede kan ikke komme bag på ret mange. At kun forsvindende få af forfatterne til disse mange beretninger har gjort sig fortjent til en plads i litteraturhistorien er heller ingen overraskelse. Men at forfatteren ikke vil gøre andet med dette materiale end „pragmatisk og empirisk“ at „samle, sortere, sammenligne og illustrere“ nogle udvalgte eksempler, at han vil nøjes med at påpege teksternes individualitet og forskellighed snarere end at afdække mønstre og regelmæssigheder, opfatter jeg og sikkert mange andre læsere snarere som en advarsel mod bogen end som en indbydelse til den efterfølgende fremstilling.

Når man derfor straks bladrer videre til konklusionen bliver det faktisk ikke bedre. Hvorfor, spørger Philip Edwards efter 200 siders gennemgang, kan disse mange rejsebeskrivelser da overhovedet gøre krav på vores